

Polen en zijn geschiedenis

2011

Inhoudsopgave

	Pagina
Polen	2
Grenzen en rivieren	3
Klimaat, flora en fauna	3
Bestuurlijke indeling	4
Verstedelijking	5
Landbouw en industrie	5
Beknopte geschiedenis van Polen	7
Koninkrijk	7
De Poolse delingen	8
Napoleon en de Tsaar	8
1918-1939	9
Polen tijdens de tweede wereldoorlog	9
Polen na 1945	10
Solidarność en de jaren '80	11
Na het communisme	12
Polen in het nieuwe millennium	13
Polen en de kerk	14
Bronvermelding	16
Informatie	17

Polen

De republiek Polen wordt, evenals Tsjechië, Slowakije en Hongarije gerekend tot Midden-Europa.

Geografisch gezien, vormt het grootste deel van het land een overgangsgebied tussen de Noord-Duitse laagvlakte en de Russische of Sarmatische laagvlakte. Het maakt dus deel uit van de Noord-Europese laagvlakte die al werd gevormd in de ijstijd.

Over het geheel genomen is Polen een laag gelegen, vlak land met een gemiddelde hoogte van 173 meter boven de zeespiegel.

In het noorden ligt de kustvlakte met duinen en moerassen en de merengebieden van Pommeren en Mazurië.

Het midden van het Poolse land wordt voornamelijk gevormd door laagvlaktes, dalen met van zuid naar noord lopende rivieren en vruchtbare plooruggen. Hier ziet men uitgestrekte bossen en wordt overwegend landbouw uitgeoefend.

Langzaam naar het zuiden trekkend, verandert het gebied in het Hoogland van Śląsk (Silezië), waar veel hop en tabak wordt verbouwd. De bodem is hier bedekt met löss.

In het zuiden liggen de bosrijke Karpaten. Dit is een hoog en woest gebergte. Met name in de Hoge Tatra wordt veel aan wintersport gedaan. De hoogste top is de Rysy (2499 meter). Ten westen van de Karpaten lopen de Sudeten. Beide gebergten vormen de grens met Tsjechië en Slowakije.

Grenzen en rivieren

Polen heeft 3852 kilometer grens.

De grens tussen Polen en Duitsland wordt gevormd door twee rivieren: de Oder (Odra) en de Neisse (Nysla). Deze zogenaamde "Oder-Neisse grens" ontstond aan het einde van de tweede wereldoorlog, maar werd pas in 1972 door het toenmalige West-Duitsland erkend.

In het noorden grenst Polen aan de Oostzee. De kustlijn is 524 kilometer lang.

De oostelijke buurlanden van Polen zijn Litouwen, Oekraïne, Rusland en Wit-Rusland. De rivier de Bug vormt voor een deel de grens tussen Polen en Wit-Rusland. Enkele andere rivieren zijn: de Wisła, de Warta en de Oder. De laatste ontspringt in Moravië (Slowakije).

De meeste rivieren zijn ongereguleerd ('wild'). Slechts een gedeelte van de Oder en de Wisła is gekanaliseerd en dus bevaarbaar. Men denkt erover een groter deel van de Wisła te kanaliseren. Door kanalen zijn de grote rivieren met elkaar verbonden.

Klimaat, flora en fauna

In het westelijk deel van Polen staat het klimaat onder invloed van de Atlantische Oceaan. In het oosten oefent het droge landklimaat van Rusland een grote invloed uit. Daardoor heerst er in Polen een typisch overgangsklimaat.

Klimatologisch is een kalenderjaar in Polen min of meer in zes jaargetijden in te delen:

- winter (eind nov.-feb./maart), gem. 2-3° Celsius onder nul;
- vroege voorjaar (circa 50 dagen);
- lente (half april - eind juni);
- zomer (eind juni-half sept.), hoogste temp., meeste neerslag;
- najaar (2e helft sept-1e helft oktober), zeer zonnig, daarom heet het ook wel "gouden herfst" en
- late najaar (half oktober - eind november), guur.

Ongeveer 25 procent van Polen bestaat uit bos, 82 procent daarvan is naaldbos en 18 procent loofbos.

Ter bescherming van de flora en de fauna zijn er talrijke natuureservaten en nationale parken.

In de grootste bosgebieden leven met uitsterven bedreigde diersoorten zoals beren, elanden, herten, wolven, bevers, wilde zwijnen, steenbokken en de typisch Europese wisenten (Europese bisons).

Bestuurlijke indeling

De republiek, officieel aangeduid met Rzeczpospolita Polska, heeft een totale oppervlakte van 312.683 vierkante kilometer. In 2000 woonden er 38,6 miljoen mensen. Van de bevolking behoort 2 à 3 procent tot nationale minderheden (Wit-Russen, Litouwers, Duitsers).

Polen is een parlementaire republiek, die een twee-kamerstelsel kent met een president als staatshoofd. De wetgevende macht berust bij de lagere kamer, de Sejm (460 leden), en de Senaat (100 senatoren). De Raad van Ministers (de regering) is het hoogste uitvoerende orgaan. Aan het hoofd hiervan staat de premier. Het land is administratief ingedeeld in 49 "wojewod"schappen, een soort provincies.

De hoofdstad heet Warschau, in het Pools Warszawa. De afstand Amsterdam-Warschau bedraagt 1220 km.

Tijdens de tweede wereldoorlog was Warschau één van de meest geteisterde steden van Europa als gevolg van bombardementen, beschietingen en mensonterende handelingen (vooral jegens de Joden in het getto) door de Nazi's. Bijna 3/4 deel van de stad werd verwoest. Het grootste deel van de stad werd na de oorlog herbouwd.

Verstedelijking

Voor de oorlog woonde meer dan 70 procent van de bevolking op het platteland. Tegenwoordig is dat nog minder dan veertig procent. Heel veel mensen zijn dus vanuit de dorpen naar de steden getrokken. Ze hoopten daar werk te vinden. Door deze trek naar de stad groeiden bepaalde steden enorm. Dat gold echter ook voor de stedelijke problematiek.

Op dit moment zijn de grootste steden:

1. Warschau; 1.600.000 inwoners
2. Łódź; 850.000 inwoners
3. Kraków; 750.000 inwoners

Andere belangrijke steden zijn:

4. Poznań
5. Wrocław
6. Katowice
7. Gdańsk
8. Lublin
9. Szczecin
10. Rzeszów

Landbouw en industrie

Van het Bruto Nationaal Product (BNP) kwam 7 procent in 1993 voor rekening van de landbouw. In de landbouw werkte toen 25 procent van de beroepsbevolking. De Poolse landbouw bestaat met name uit kleine en middelgrote boerderijen die zich richten

op (pluim)veeteelt, granen, aardappelen, suikerbieten, raapzaad, groente en fruit.

In 1993 kwam 33 procent van het BNP voor rekening van de industrie. De belangrijkste grondstoffen voor Polen waren steenkool en zilver. Daarnaast werden verschillende soorten ertsen en bruinkolen gewonnen. Elektrotechniek, levensmiddelenproductie, textielindustrie, chemische industrie, brandstofproductie en zware industrie waren belangrijke inkomstenbronnen. De grootste steenkolenbakkens vond men in en rond Katowice. Dat is ook de streek die het meest geïndustrialiseerd was. Hier vond men de meeste kolenmijnen, hoogovens, metaalfabrieken en chemische industrie. Ook werd aardolie, aardgas en zout uit de grond gehaald.

Inmiddels zijn we tien jaar verder en maakt Polen een enorme omwenteling door. Veel van de eerder genoemde industriële bedrijvigheid is, door verouderde en slechte productiemethoden, zwakke concurrentiepositie en eisen van de Europese Unie en andere internationale organisaties, in een ander perspectief komen te staan. Polen is bezig aan een industriële revival, waarin meer op handel, IT-technologie en auto-industrie wordt ingezet. Polen doet er alles aan om een gunstig investeringsklimaat voor buitenlandse bedrijven te creëren.

Beknopte geschiedenis van Polen

In de 9e en 10e eeuw na Christus leefden tussen de rivieren de Oder en de Dnepr verschillende Slavische stammen. Op den duur namen de Polanen een leidende positie in. Hun stamvorsten kwamen voort uit de dynastie van de Piasten. De eerste stamvorst Mieszko I liet zich in het jaar 966 dopen, waarna de kerstening van Polen begon. Tegelijkertijd werd hiermee voorkomen dat de Polen werden fijngegrepen tussen de toenmalige Duitse Rijken en het opkomende groothertogdom Moskou. De grenzen van Polen in die tijd komen in grote lijnen overeen met de huidige grenzen.

Koninkrijk

Mieszko's zoon Bolesław I de Dappere (992-1025) geldt als de stichter van de Poolse staat. Hij kreeg de koningskroon in 1025 van de toenmalige Paus. Na de dood van koning Bolesław II werd het rijk verdeeld onder zijn vier zonen. Mede hierdoor raakte Polen gebieden kwijt aan het Duitse Rijk en werd het land meermalen verwoest door de Tartaren.

In 1320 kroonde Władysław I zichzelf tot koning van Polen in Kraków. Zijn zoon Kazimierz III de Grote versterkte en consolideerde zijn macht op militair en economisch gebied, ook al moest hij het recht op Silezië en Pommeren opgeven. Hij stichtte in 1364 de Universiteit van Kraków, de eerste in heel Polen. Toen hij in 1370 stierf, betekende dat het einde van de dynastie der Piasten.

Na enige strubbelingen trouwde de kleindochter van Kazimierz de Grote, Jadwiga, met Władysław Jagiello. Dit was het begin van de dynastie der Jagiellonen. Onder deze dynastie breidde Polen zich geweldig uit; zelfs tot diep in Rusland en bijna tot aan de Zwarte Zee. Dit was ook de tijd van de Pools-Litouwse Unie. Een dergelijk grote gebiedsuitbreiding had helaas ook het nadeel dat het centraal gezag afbrokkelde. De koning verloor

zijn macht en invloed aan de talrijke edellieden, terwijl de burgers en boeren vervielen tot horigen. Ondanks dat staat deze tijd (16e eeuw) van geestelijke en culturele opbloei bekend als de Poolse Gouden Eeuw.

In de tweede helft van de 15e eeuw ontstond de Poolse Landdag. Hierin waren de koning, de senaat (Magnaten ofwel aristocraten) en de kamer (hoge en lage adel) vertegenwoordigd. Of het tijdens hun vergaderingen inderdaad zo wild en ongeregeld toeging als de uitdrukking "het is een Poolse landdag", (d.w.z. een ontzettend kabaal) ons wil doen geloven laat zich raden...

Met de dood van koning Zygmunt II in 1572 (het einde van de Jagiellonische dynastie) kregen de hoge edellieden steeds meer macht en bevoegdheden. Hierna volgden rumoerige tijden: oorlogen met en overheersing door Rusland, oorlogen met Zweden, Turkije, Kozakken die in opstand kwamen etc..

De Poolse delingen

In de 17e en 18e eeuw begon geleidelijk aan het verval van de Poolse staat. Het land werd steeds meer een speelbal van de omliggende mogendheden. Koning Stanisław II August moest vanaf het begin van zijn regeerperiode toezien hoe het rijk in drie fases werd verdeeld onder de omringende landen Rusland, Pruisen en Oostenrijk. Dat was de tijd van de beruchte Poolse Delingen: 1772, 1793 en 1795. Het werd volledig van de kaart geveegd. Het Poolse volk verzette zich hevig tegen de politiek van de toenmalige grootmachten. Onder leiding van Tadeusz Kościuszko kwamen zij in opstand, maar bij gebrek aan hulp van buitenaf verloren zij. De Poolse staat zou 123 jaar niet bestaan.

Napoleon en de Tsaar

Na Napoleon's overwinning op Pruisen en Rusland werd in 1807 het Groothertogdom Warschau gesticht. Dit was een stuk kleiner dan het oorspronkelijke Polen. Het verdween weer na Napoleon's nederlaag in 1813 tegen de Tsaar. Op 20 juni 1815 werd op het Congres van Wenen besloten dat dit overgebleven "land" in een zogenaamde personele unie zou worden verenigd met het rijk van de tsaar. Dat alles onder de naam 'Koninkrijk Polen'.

Tegelijkertijd behielden Kraków en omgeving de status van vrije en onafhankelijke republiek. Verscheidene malen braken er opstanden uit tegen de Russische overheersing. Bekend zijn vooral de opstanden van 1830 en 1863. Maar veel Polen die zich verzetten, verdwenen naar Siberië. Anderen trokken naar het westen, met name naar Duitsland en Amerika. In Polen zelf treurde het volk onder angst en terreur.

1918 - 1939

Het zou tot de eerste wereldoorlog duren, voordat de Poolse staat weer vorm kreeg. De Duitse en Russische nederlaag zorgden er toen voor dat Polen herrees als onafhankelijke staat. Ook kreeg het hernieuwde Polen een verbinding met de Oostzee: de Poolse Corridor. Dit alles was vastgelegd in het verdrag van Versailles (1918).

Er werd een regering gevormd onder leiding van Piłsudski, die zich later ontpopte als dictator, tot aan zijn dood in 1935. Verloren gegane gebieden kreeg men terug, zoals gedeelten van Silezië (Śląsk) en delen van de Oekraïne en Wit-Rusland.

Polen tijdens de tweede wereldoorlog

In een periode waarin Polen probeerde zijn eigen identiteit te hervinden, begon in 1939 de ellende opnieuw. Op 1 september vielen Hitler's troepen het land binnen. Zeventien dagen later

volgden Stalin's troepen in het oosten dit voorbeeld. Op 29 september werd Polen door Duitsland en Rusland opgedeeld: Polen bestond niet meer.

Onderdrukkingen, vervolgingen en vernietigingen waren aan de orde van de dag. De vernietigingskampen en de gaskamers (vijftien op Pools grondgebied) deden hun werk. Dieptepunten vormden de opstanden in het getto van Warschau in '43 en '44. Deze laatste kostte aan 200.000 mensen het leven. In totaal verloren 6 miljoen Polen hun leven, waaronder 3,5 miljoen Joden.

Polen na 1945

Na de oorlog werd op de Conferentie van Potsdam bepaald dat Polen gebieden van Wit-Rusland en de Oekraïne aan de Sovjet-Unie moest afstaan. De "Curzon-linie" werd als oostgrens vastgesteld. Daar stond tegenover, dat er aan de westkant grondgebied bijkwam. De Oder en de Neisse werden de grens met voormalig Oost-Duitsland. Dit had een enorme volksverhuizing van oost naar west tot gevolg.

In 1948 verenigden de Poolse socialisten en communisten zich in de Poolse Verenigde Arbeiderspartij (PZPR). Vanaf dat moment werd Polen een volksrepubliek genoemd.

In 1949 trad het land toe tot de COMECON (de toenmalige tegenhanger van de EU) en in 1955 tot het Warschaupact. Tot dan toe had men een Stalinistische (= Russische) koers gevolgd, maar vanaf 1956, toen Gomulka aan de macht kwam, probeerde men een eigen weg te vinden. De aanwezigheid van de Russische legers diende men echter wettelijk te accepteren.

Toen in 1970 een prijsverhoging van 30 procent werd vastgesteld, was voor menigeen de maat vol. In de grote steden braken aan het eind van dat jaar stakingen uit; een opstand waarbij veel burgers het leven verloren. Er vielen in die tijd veel ontslagen.

Daarna ging het Polen een paar jaar voor de wind, omdat de regering een beroep deed op het vrije westen. De handel met het westen werd uitgebreid en er werden goedkope leningen afgesloten. Toen het met het westen financieel slechter ging, werden de verhoudingen ook weer slechter.

In 1979 trad partijsecretaris Gomulka af als reactie op onlusten, die het gevolg waren van de voedseltekorten en prijsverhogingen. Hij werd opgevolgd door Gierek. De prijzen stegen schrikbarend, waardoor dagelijkse levensbehoeften onbetaalbaar werden. Er ontstond onrust onder de arbeiders; zij eisten loonsverhoging en vrije zaterdagen. Daarnaast openbaarden zich grote spanningen tussen de kerk en de staat.

Solidarność en de jaren '80

Tot dan toe kende Polen vakbonden, die vanuit de partij werden bestuurd en door de regering werden erkend. In 1980 zette men echter in op de vorming van een vrije, onafhankelijke vakbond. Op 31 augustus werd deze officieel opgericht onder de naam Solidarność met Lech Wałęsa als de leider.

Vanuit het Poolse nationalisme werd de oprichting van Solidarność gezien als een eerste aanzet tot het zelf oplossen van de eigen problemen, zonder inmenging van buitenaf. De Sovjet-Unie zag een dergelijke ontwikkeling met lede ogen aan.

Kania, een 'tussen-paus', die in 1980 Gierek opvolde, werd zelf in februari 1981 als premier opgevolgd door generaal Wojciech Jaruzelski. In oktober van datzelfde jaar werd Jaruzelski eveneens gekozen als partijleider en hij was daardoor de machtigste man van Polen.

Tijdens het eerste congres van de vakbond werden politieke verlangens geuit, die de regering ernstig zorgen baarden. Uiteindelijk wist generaal Jaruzelski een dreigende Russische inval te voorkomen. Dit had tot gevolg dat in de nacht van 12 op

13 december 1981 de staat van beleg werd afgekondigd en Solidarność werd verboden. Het recht van vergaderen werd buiten werking gesteld. Alleen voor de kerk werd een uitzondering gemaakt. Solidarność ging vervolgens ondergronds en kreeg steeds meer invloed.

In de maanden na de invoering van de staat van beleg werd duidelijk, dat velen niet terug wilden naar de periode van voor de oprichting van Solidarność. Polen zou in de jaren '80 nieuwe wegen moeten inslaan. Misschien was dat ook een van de overwegingen om de staat van beleg na 19 maanden op te heffen. Veel veranderde dat niet. In de tussentijd waren veel wetten doorgevoerd waarin beperkende maatregelen van de staat van beleg waren opgenomen.

Na een woelige periode met veel stakingen kwam in 1989 een opening: Lech Wałęsa had een gesprek met het parlement (de Ronde Tafelconferentie) en Solidarność werd officieel erkend. Solidarność mocht proberen orde te scheppen in de chaos, die Polen heette. Gekozen werd voor het invoeren van een vaste wisselkoers voor de zloty, het vrijemarktmechanisme en het privatiseren van de staatsbedrijven.

Na het communisme

De communisten leden een totale nederlaag en Polen belandde in een overgangssituatie. Overal was verpaupering en door de enorme inflatie en grote tekorten waren er talloze faillissementen en werkeloosheid. De staatskas was volkomen leeg en de buitenlandse schulden groeiden.

November 1990 mochten de Polen voor het eerst deelnemen aan de vrije presidentsverkiezingen. In de tweede ronde won Lech Wałęsa met 74,25 procent van de stemmen.

In maart 1991 besloot een aantal grote industrielanden, georganiseerd in de 'Club van Parijs' 50 procent van alle Poolse

schulden (in totaal circa 16 miljard dollar) kwijt te schelden. De V.S. besloten daarop 70 procent van de Poolse schuld (circa 2,9 miljard) kwijt te schelden. Polen had het geld hard nodig om de economische hervormingen te doen slagen.

De Nederlandse regering steunde in die tijd projecten in Polen:

- Op het gebied van internationaal handelsrecht;
- Het opleiden en inrichten van bibliotheken en documentatiecentra;
- Opzetten van een trainingsinstituut voor informatiebeheer;
- Het houden van managementtrainingen voor ambtenaren, het bedrijfsleven en universiteiten;
- Helpen bij de verbetering van opleidingen en versterken van het management in de gezondheidszorg en
- Het beschikbaar stellen van subsidies aan jongeren voor het opdoen van praktijkervaring in instellingen of bedrijven.

Polen in het nieuwe millennium

Polen is inmiddels tot de NAVO toetreden en sinds 1 mei 2004 ook tot de Europese Unie.

Na een combinatie van een linkse president met een rechtse regering hebben de laatste verkiezingen een overtuigende winst gebracht voor de sociaal-democraten, van welke partij ook de huidige president, Aleksander Kwasniewski, lid is. Deze regering staat voor de taak het huidige begrotingstekort van zo'n 12 miljard euro weg te werken en aansluiting te vinden binnen de Europese Unie.

Polen en de kerk

De godsdienst in Polen is vooral van rooms-katholieke signatuur. Naar schatting is 90 procent van de bevolking Rooms Katholiek.

Hoewel de kerk een tijd door de communistische autoriteiten als gesprekspartner werd erkend, had de kerk het, met name tussen 1948 en 1956, niet makkelijk. De staat probeerde de kerk buitenspel te zetten onder andere door priesters gevangen te zetten, kerkelijk grondgebied te onteigenen en kerkelijke vrijheden aan voorwaarden te binden.

In 1961 werd het godsdienstonderwijs officieel afgeschaft. Geestelijken moesten ook in militaire dienst. De staat hield toezicht op de priesteropleidingen. In 1962 werd de bisschoppen niet toegestaan het 2e Vaticaans Concilie in Rome te bezoeken.

In oktober 1966, toen de kerk het 1.000-jarig bestaan van het Christendom in Polen herdacht en de staat tegelijkertijd het 50-jarig bestaan van de republiek vierde, braken er onlusten uit.

Ondanks alles bleef de kerk zeer populair onder het volk. Haar positie werd onwankelbaar toen de Krakause aartsbisschop Wojtyła in 1978 tot paus werd gekozen.

De reden dat het katholicisme in Polen zo'n grote rol speelt is tweeledig:

1. Katholiek zijn was vroeger een vorm van tegen het communistische bewind zijn. De kerk was het enige instrument dat niet door de staat was overgenomen.
2. Katholiek zijn staat gelijk met "patriot zijn". Men hoopt via de kerk veranderingen aan te brengen in het maatschappelijk bestel. In perioden van onderdrukking heeft de kerk zich altijd opgeworpen als behoedster van de Poolse (lees: katholieke) waarden. Ze speelde vaak een actieve rol in het verzet tegen de overheersers. De kerk zorgde er steeds voor, dat men de Poolse identiteit kon behouden.

Verder blijft vooralsnog de huidige samenleving in Polen relatief instabiel. De kerk is een van de weinige zekerheden.

Het aantal priesterroepingen loopt niet terug, integendeel. In 1984 waren er op het seminarie van Katowice zo'n 300 priesterstudenten en de kerken zijn vrijwel altijd overvol.

Er zijn in totaal 5 bisdommen. Vroeger vielen de grenzen van de bisdommen niet gelijk met de landsgrenzen waardoor onder andere spanningen ontstonden tussen Kerk en Staat. Doch sinds 1972 heeft het Vaticaan ervoor gezorgd dat een andere indeling meer rekening houdt met de staatsgrenzen.

In het leven van de meeste Polen speelt het katholicisme een voorname rol. Elk jaar wordt er in augustus een bedevaart gehouden naar Czestochowa, het "Lourdes van Polen". In de Paulinekerk aldaar bezoekt men dan het 14e eeuwse schilderij van de Zwarte Madonna en het Kind Jezus. Maria geniet erg veel vertrouwen bij het Poolse volk, dat haar sinds 1717 beschouwt als de "Koningin van Polen".

Naast het grote aantal katholieken kent men in Polen circa een half miljoen Pools Orthodoxen, circa 300.000 Protestanten en 12.000 Joden.

Bronvermelding

'Mówimy po Polsku – een korte inleiding tot het Pools'
uit: 'van taal tot taal, kwartaalblad van het Ned. Genootschap
van Vertalers'
van Drs. K.W. Stachowski, juni 1995

'Poland, your business partner', Warsaw 1995

www.poland.pl

<http://members.home.nl/schotmans/>

<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/pl.html>

Informatie

Voor informatie over het werk van Pax Kinderhulp in Polen kunt u terecht bij uw plaatselijke werkgroep of bij de werkommissie Polen/Wit-Rusland:

Secretaris: Gradi van de Craats
Broekstraat 3
6931 DL Westervoort
026 3120200
gradi@vdcraats.com